

NOI TRACII

BULETIN CIRCULAR TRACOLOGIC
AL CENTRULUI DE STUDII ISTORICE DE LA VENETIA
Secretariatul de redacție: MILANO, via Larga 11

*Tracii sunt neamul cel mai numeros
și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor (Herodot)*

Director-Fondator: *Prof.Dr.Iosif Constantin Drăgan* ANUL III - Nr. 39 - NOIEMBRIE 1977

AU FOST DACII POLITEIȘTI?

de prof.Ion N A N I A

Problema religiei Daco-Geților a fost studiată de o mulțime de istorici, iar părerile foarte controversate s-au împărțit în două grupe principale: monoteism sau politeism? Studiul nostru readuce în discuție această problemă, considerând că izvoarelor istorice nu li s-a dat totdeauna cea mai bună interpretare și nici n-au fost prezentate în ansamblul lor.

Monoteismul geto-dacic a fost dovedit cu strălucită competență și argumente, de arheologul și istoricul Vasile Pârvan, în timp ce adepții celei de a doua ipoteze au acceptat susținerile lui Constantin Daicoviciu și Hadrian Daicoviciu care îl consideră pe Vasile Pârvan drept un «idealist, animat de subiective concepții», care «a făcut încercarea de a-i prezenta pe Geți ca pe un popor complet deosebit de celelalte neamuri ale antichității, superior tuturor prin concepția sa monoteistă și spirituală». Susținerile lui Pârvan au

fost îmbrățișate de majoritatea celor care au fost interesați de istoria Daciei, nu datorită argumentării zdrobitoare pe care se bazează, ci pentru că a fost «grabnic adoptată de anumiți teologi (care numai că nu i-au făcut pe Geto-Daci creștini înaintea apariției creștinismului)» și deci «această ipoteză nu rezistă criticii» pentru că «mai întâi C.Daicoviciu a arătat că Pârvan a interpretat absolut greșit cuvintele lui Herodot». (H. Daicoviciu, *Dacii*, Ed.Stiințifică, București, 1965).

Résumé

Les Daces étaient-ils monothéistes ou polythéistes? La première réponse, donnée par Pârvan, en 1926, a été contestée par C. Daicoviciu. La controverse se concentre sur l'interprétation d'un passage d'Hérodote; en outre le polythéisme semble résulter d'un passage de Strabon. Une analyse approfondie des sources antiques démontre la justesse de la thèse monothéiste. D'ailleurs aucun nom de dieu dace est mentionné à part Zalmoxis.

Să vedem în ce a constatat «greșeala» lui Vașile Pârvan și care sunt «incontestabilele» argumente pentru susținerea religiei politeiste la Daco-Geți.

S-a afirmat că «Din cele ce relatează Strabon (VII,3,4-5) reiese categoric caracterul politeist al religiei dacice, iar pasajul din Herodot (IV, 94) la care se refereau susținătorii monoteismului dacic credem că a fost și rău tradus și greșit interpretat» (C. Daicoviciu, *Istoria României*, vol.I, 1960, p.330).

Cum Herodot a trait aproximativ între anii 484-425 î.e.n., iar Strabon între anii 63 î.e.n.-19 e.n., se cuvine să începem cu argumentele transmise de părintele istoriei, fiind de altfel primul care ne dă informații despre Daci.

Știrile încep cu expediția lui Darius din anul 514 î.e.n. împotriva Scîtilor, prin Peninsula Balcanică, trecând cu această ocazie și prin Dacia. Iată ce ne transmite Herodot: «Înainte de a ajunge la Istru, birui mai întâi pe Geți, care se cred nemuritori. Iată cum se cred nemuritori Geții: ei cred că nu mor și că cel care dispăre din lumea noastră, se duce la zeul Zalmoxis. Unii din ei îi mai spun și Gebeleizis....Aceiași Traci, când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea, deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor». (Herodot, *Istoriei*, IV, 93,94).

Aproape în unanimitate, istoricii și lingviștii au fost de acord cu această traducere. C. Daicoviciu a fost de acord cu transpunerea până în partea finală a ultimei fraze, când îi dă o altă interpretare, arătând că «ultima parte a frazei din urmă nu corespunde cu ceea ce voia

să spună Herodot. Atât logic, cât și gramatical, ea trebuie înțeleasă și talmăcită astfel: Tot Tracii aceștia, de asemenea, când tună și fulgeră, trăgând cu săgețile spre cer, amenință zeul, căci ei cred că (cel care tună și fulgeră) nu este un alt zeu, decât zeul lor (adică Zalmoxis-Gebeleizis). Reiese, prin urmare, nu numai că Herodot nu afirmă în nici un fel unicitatea zeului Zalmoxis (sau Gebeleizis), ci că acest Gebelei-

Foto IONIȚA G. ANDRON

zis, zeu al tunetelor și fulgerelor, zeu uranian, este, alături de Zalmoxis (zeu htonian și poate principala zeitățe getică) unul din zeii Daco-Geților. Nu este exclus însă ca încă de pe vremea lui Herodot, dar sigur mai târziu, aceste două divinități distincte odinioară să se fi contopit în una singură, păstrând cele două aspecte și cele două nume. (C. Daicovițiu, *Herodot și pretinsul monoteism al Geților*)

Considerăm paradoxală afirmația că «atât logic, cât și gramatical.. ultima parte a frazei din urmă nu corespunde cu ceea ce voia să spună Herodot». Să reluăm ultima parte a frazei care arată atitudinea Daco-Geților față de nori, când tună și fulgeră: «trag cu săgețile în sus, spre cer și amenință divinitatea, deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor». Din punct de vedere gramatical nici nu se poate discuta despre o greșală, nici în textul tradus și mai cu seamă în textul original. Din punct de vedere «logic» nu credem că istoricul, care s-a pretins cel mai bun cunoscător contemporan al vechii limbi elene, să fi pierdut din vedere tocmai faptul că Herodot a fost grec și că Grecii socoteau din marele lor număr de zei, semizeii, nimfe, sirene și satiri pe Zeus drept stăpânul suprem al oamenilor și al zeilor, «și, ca deținător al puterii absolute, Zeus era cel care împărțea dreptatea printre oameni și zei, el era expresia echilibrului și a ordinii din natură și societate. Era socotit zeul luminii, al fenomenelor naturale, deținătorul fulgerelor și, mai ales, al trăsnetelor -manifestare cu precădere a forței și a mâniei sale divine».(Anca Balaci). Grecilor, și cum este firesc deci și lui Herodot, li se părea ciudat faptul că Dacii nu cred să existe un alt zeu în afară de al lor. Acest zeu era cerul senin, luminos. Tot ce-i tulbură frumusețea și armonia, așa dar furtuna, norii, grindina, trebuie combătut. Și mai straniu li se părea Grecilor faptul că Geto-Dacii «când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer și amenință divinitatea» adică pe Zeus, stăpânul fulgerelor și tunetelor.

Ce este neînțeleas în expunerea lui Herodot? Faptul că Daco-Geții «amenință divinitatea» și nu știm despre ce divinitate este vorba? Pentru Herodot era limpede, nici nu trebuia să amintească pe Zeus. De aceasta ne scutește Paradoxograful lui Rohde, o scurtă compilație anonimă în care sunt folosite scrieri anterioare secolului al III-lea e.n., care amintește «că Geții întâmpină cu lovituri de tobă tunetele lui Zeus și îl amenință pe zeu trăgând cu arcul în văzduh». Cum am putea admite ca logică tălmăcirea Daco-Geților «când tună și fulgeră, trăgând cu săgețile spre cer, amenință zeul, căci ei cred că (cel care tună și fulgeră) nu este alt zeu, decât zeul lor?»

Cu această idee nu este de acord nici H. Daicoviciu, care arată că «Ritualul tragerii cu arcul spre cerul întunecat de nouri negri și străbătut de săgețile fulgerelor nu prea poate fi considerat, așa cum face Herodot (așa cum face C. Daicoviciu, n.n.), ca o amenințare a pământenilor la adresa puternicului zeu. Ne putem gândi mai degrabă la un sprijin pe care credincioșii îl dau divinității, ajutând-o să risipească norii ce-i ascund fața luminoasă». Iată cum, vrând-nevrând, se găsește calea spre adevăr, că Dacii trag cu săgețile în văzduh, spre nori, ca să-i gonească și să ajute în felul acesta pe zeul suprem.

În ceea ce privește relatările lui Strabon în *Geografia* sa (VII,3,4-5) despre care s-a afirmat ca «reiese categoric caracterul politeist al religiei dacice», nu le putem admite, fiind simple compilații. În capitolul VII,3,4, Strabon caută să arate poligamia Dacilor, pornind de la un fragment, și acela nesigur, dintr-o

piesă a lui Menandru, cel mai de seamă autor de comedii după Aristofan, care a trăit la Atena între anii 334-292 î.e.n. În comediiile sale Menandru putea spune orice despre Daci, pentru a combate viciile societății grecești. Cum am putea admite fragmentele din opera lui Menandru ca izvoare autentice despre istoria Dacilor, când însuși Strabon scrie în continuare, în cap.VII,3,4: «Iată ce mai spune același poet, aducând pe scenă un soț supărat de cheltuielile pe care le fac femeile cu jertfele. Cuvintele (soțului) sunt: «Ne prăpădesc zeii, nu altceva, mai ales pe noi cei căsătoriți. Căci mereu e nevoie să se facă o serbare», pentru ca în final, dezicându-se total, Strabon să tragă concluzia: «Nu ne putem îndoi, din cele spuse de Posidoniu, și (de asemenea) bizuindu-ne pe întreaga istorie a Geților, că în neamul lor râvna pentru cele divine a fost un lucru de căpetenie». Pot aceste compilații constitui argumente din care să reiasă «categoric caracterul politeist al religiei dacice?» Desigur că nu, fapt pentru care istoricii noștri nici nu l-au luat în seamă. În continuare, VII,3,5, Strabon ne transmite povestea cu Zalmoxis, că fiind un rob al lui Pitagora din Samos, luată tot de la Herodot, care mărturisise că «așa am aflat eu de la Elenii care locuiesc pe țărmurile Helespontului și ale Pontului Euxin. Sigur că această poveste era o plâsmuire a Grecilor din orașele Dobrogea «care nu admiteau, se vede, că vreun alt popor, în afară de ei, ar putea ajunge la concepția religioasă superioară». (C. Giurescu). Nici chiar Herodot n-a dat crezare acestei povești; ne-o transmite ca pe o simplă informație culeasă de

la Grecii de pe țărmurile dobrogene: «In privința lui Zalmoxis, (spune el în continuare), și a locuinței sale subpământene nici eu nu resping cele spuse, dar nici nu le dau crezare prea mult; mi se pare, însă, că el a trăit cu mulți ani înainte de Pitagora». Strabon nu face altceva decât să reia legenda plăsmuită de Greci și, în plus, să-l plimbe pe Zalmoxis până în Egipt, «căci cutreierările sale l-ar fi dus până acolo».

Ceea ce ni se pare însă curios, este faptul că deși cel care ne transmite, primul, această informație, acum aproape 2500 de ani, nu-i dă crezare iar istorici din zilele noastre pot admite că din această știre relatată de Strabon (VII,3,4-5) «reiese categoric caracterul politeist al religiei dacice». Nu ne surprinde deci faptul că suntem îndemnați «să trecem peste naiva identificare a zeului Zalmoxis cu un sclav, devenit apoi succesiv om liber, mare preot și zeu. Să trecem peste anacronismul în care cade Strabon vorbind despre un rege unic al Geto-Dacilor, divinizat de fapt într-o sumedenie de triburi, pe timpul lui Pitagora».

Nici un istoric antic nu vorbește de vreun alt zeu al Dacilor, toți amintind doar de Zalmoxis. Helanicos, ceva mai tânăr decât Herodot, care a trăit în prima jumătate a secolului al V-lea î.e.n. la Mitilene, reia și el știrea transmisă de Herodot și conchide: «Dar mi se pare că Zalmoxis a trăit cu mult înaintea lui Pitagora. Cred în nemurire și Terizii și Crobizii. Ei spun că cei morți pleacă la Zalmoxis și că se vor reîntoarce. Din totdeauna ei au crezut că aceste lucruri sunt adevărate. Aduc jertfe și benclătuiesc ca și cum mortul se va reîntoarce». Și fi-

losoful atenian Platon (427-347 î.e.n.) amintește de «Zalmoxis, despre care se zice că îi face pe oameni nemuritori», învățându-i că «după cum nu trebuie să încercăm a îngriji ochii fără să ținem seama de cap, nici capul nu poate fi îngrijit neținându-se seamă de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului dimpreună cu sufletul»; întrucât «trebuie deci, mai ales și în primul rând, să tămăduim izvorul răului, ca să se poată bucura de sănătate capul și tot restul trupului». Este, considerăm, nu numai un temeinic argument în susținerea monoteismului dacic, dar și un prețios izvor de frumusețe a religiei getice.

Argument al monoteismului getic este și afirmația lui Mnaseas care declară că «Geții cinstesc pe Cronos numindu-l Zalmoxis», lucru firesc dacă avem în vedere că Grecul socotea pe Cronos tatăl lui Zeus, convins că pe timpul său a fost epoca de aur a omenirii.

Tot un singur zeu, Zalmoxis, pomenește și Diodor din Sicilia, care a trăit până după anul 21 e.n., iar mai târziu Arian (cca. 95-175 e.n.), fost guvernator al Capadociei în anul 136 e.n., vorbește și el de «Geții care cred în nemurire».

Frumusețea religiei dacice și a învățăturilor ei, cuprinse în opera lui Platon, aveau să-i servească, pe la jumătatea secolului al doilea e.n., lui Apuleius, într-un discurs de apărare împotriva acuzațiilor de magie ce i s-au adus, trăgând concluzia că «dacă lucrurile stau așa, de ce să nu-mi fie îngăduit să cunosc fie bunele cuvinte ale lui Zalmoxis, fie ceremoniile preoțești ale lui Zoroastru?».

În aceeași perioadă scria și filo-

soful Lucian opera sa și menționa «datina de a-i face pe oameni nemuritori și de a-i trimite lui Zamolxis soli» și că «Sciții jertfesc unui paloș, Tracii lui Zalmoxis».

Tot în secolul al doilea e.n. a scris la Roma, pe vremea împăratului Marcus Aurelius (161-180 e.n.) gramaticul Herodian, fiul gramaticului Apollonios Dyscolos din Alexandria, arătând că «Zalmoxis se mai spune și Zamolxis și Salmoxis».

Așa dar toți autorii antici vorbesc numai de Zalmoxis. O fac și primii susținători ai creștinismului, Clemens din Alexandria și Origene, unul dintre primii și cei mai de seamă scriitori bisericești, o face și înfocatul adversar al creștinismului, Porphyrios. Este adevărat că toți se referă la povestea că Zalmoxis a fost sclavul lui Pitagora, întrucât plâsmuirea aceasta le convenea și le plăcea mai mult Grecilor, căpătând o mare întindere în lumea elenă, mai ales că anumite elemente din gândirea și etica dacică erau întrucâtva asemănătoare cu doctrina pitagoreică, ceea ce i-a îndemnat pe Greci să-l facă sclav și ucenic al lui Pitagora. Așa dar toți autorii antici vorbesc despre un singur zeu al Dacilor și singurul care pomenește doar faptul că «unii din ei (Geții n.n.) îi mai spun și Gebeleizis» (lui Zalmoxis, n.n.), este Herodot.

Deși C. Daicoviciu n-a fost de acord cu «ultima parte a frazei din urmă», pentru că «nu corespundea cu ceea ce voia să spună Herodot», ajunge la concluzia că «acest Gebeleizis, zeu al tunetelor și fulgerelor; zeu uranian, este alături de Zalmoxis (zeu latonian și poate principala zeitate getică) unul din zeii Daco-Geților. Nu e exclus însă ca încă de

pe vremea lui Herodot, dar sigur mai târziu, aceste două divinități distincte odinioară să se fi contopit în una singură, păstrând cele două aspecte și cele două nume.» De unde ia istoricul nostru informația că au fost «două divinități distincte» când Gebeleizis e pomenit doar de Herodot în mod clar, că lui Zalmoxis unii dintre Geți «îi mai spun și Gebeleizis»? Este vorba deci de două nume ale aceleiași divinități, care s-au contopit odată cu evoluția societății spre forma uniunilor tribale.

Efortul de prezentare a două divinități distincte este continuat în mod artificial prezentându-l pe Zamolxis ca pe «un zeu al pământului, al vegetației, al rodniciei» și pe Gebeleizis «tronat în închipuirea Geto-Dacilor ca stăpân al cerului întreg, nu numai al fulgerului aducător de moarte», și Zamolxis este aproape *slav* întrucât «strânsa legătură cu slavul *zemlia* e evidentă pentru oricine», deși «sufixul *-xis* nu e încă satisfăcător explicat, dar lucrul acesta nu e esențial». Noi considerăm că tocmai sufixul *-xis* să fie principalul, deși nu este încă explicat. În ce privește elementul *zemel-* «pământ» el este pe deplin cunoscut. În cazul nostru nu trebuie să apelăm la compararea cu acest element, ci să luăm ca bază informația sigură transmisă de Porphyrios (232-304) că «zalmos» înseamnă la Traci piele-blană, ceea ce-l determină pe autor să creadă că de aceea s-a numit «Zamolxis, deoarece la naștere i se aruncase deasupra o piele de urs.»

(va urma)

HISTOIRE DES ROUMAINS

DE LA PENINSULE DES BALCANS

par N. Iorga

(suite)

La propagande de Mărgărit en fut atteinte mortellement. Sa politique avait ses côtés faibles. Représentant une minorité dont, de plus, la partie la plus vivace émigrerait si facilement et en grand nombre, elle ne s'appuyait pas, tout en combattant les Grecs, sur un autre élément chrétien du pays, car les adhésions à l'Exarcat bulgare, créé par la Russie en 1870, étaient très rares en dehors de la Méglénie. Depuis la chute du prince Cuza et surtout depuis la disparition de l'influence française en Orient, l'appui de la France manquait. A Bucarest il n'y avait pas de base solide, car le pays était en proie aux luttes de parti, et les conservateurs voulaient se défaire d'Apostol Mărgărit, considéré comme inféodé aux libéraux. Et, enfin, les communautés qu'on avait promises pour défendre sur place ces intérêts religieux et scolaires d'un groupe de population, ne réussirent que très rarement.

Il en résulta un grand discrédit pour la question elle-même.

Après la chute de Mărgărit on chercha à former, comme chez les Grecs et les Bulgares, des éphories pour l'église et l'école. On peut dire que généralement elles ne correspondirent pas à ce qu'on en attendait. Les marchands, les propriétaires de troupeaux n'avaient pas

encore là en ce qui concerne l'habitude de procéder solidairement, en groupe. Quant aux intellectuels préparés d'après les méthodes de Bucarest, ils s'empressaient d'y aller pour se faire une carrière. C'est à Bucarest que parurent les revues et les journaux, de la *Frățilia întru Dreptate* de 1880 à *Graiu Bun* qui paraissait peu avant la guerre, dans ce dialecte auquel on avait fini par reconnaître le droit de vivre et l'importance pour une vraie propagande féconde.

Mais heureusement le peuple offrait lui-même une invincible résistance à des tentatives nouvelles de le dénationaliser. Les mariages mixtes sont rares. Les villages, contenant, selon la coutume roumaine, des parents plus ou moins éloignés, sont encore des citadelles fermées à l'étranger. Les visiteurs, comme les deux érudits anglais Wace et Thompson, parlant et écrivant avec tant de maîtrise le dialecte, qui traversent aujourd'hui le pays du côté de Samarina, de Plesa, de Grébéna, de Metzovo, ou bien chez les Farchériotes d'Acarnanie (six villages), vers les sources de l'Asproptamos, où vivent encore d'une vie énergique Siracu, Călarlii-Kalaritès, près du district des Malakassi, vers l'Olympe (à Vlakho-Livadi), ou enfin dans les régions de Véria, de Vlachou Klissoura et Șișani, de Nevesca, Bel-

camen et Pisuderi, de Gramoste, de Corcea (Koritsa), près de l'ancienne Moschopolis, et de Şipisca, ceux qui étudient le grand groupe macédonien à Ochrida, Gopeşi., Cruşova, Molovişte, Nijople, Târnova, Magarova, Monastir, Struga et Beala, la région albanaise (groupe de Lunca et de Gabrovo, celui de la rivière de l'Aous, celui de Bérat), la forteresse méglénienne sur le Vardar (Guevguéli, Liumniça, Nînta) et les Valaques du col de Dschoumaîa, retrouvent les anciens noms géographiques, les anciens usages de migration, les anciennes fêtes et les anciennes coutumes, les anciens chants et les anciens contes: tout le monde a une fraîcheur que les tempêtes qui se sont abattues sur sa paix souriante n'ont pu définitivement flétrir.

Aujourd'hui, les Roumains du Pinde forment donc des oasis, parfois très larges, au milieu de populations d'autre langue, sinon toujours d'autre origine aussi. A côté des Moschopolitains, dont l'importance économique a disparu, il y a les Grămosteni près du mont Gramos, les Roumains du Pinde proprement dit, portant la *sarica* de laine des vrais bergers, les habitants de Cruşova, et de Gopeşi près de Monastir-Bitolia, - des artisans et des négociants - les Farchériotes ou Farchiliotes, en Albanie, les plus hardis des nomades, les Roumains de la Mousakia, ou Muzăchiari, dits aussi Arnăucheni, de la plus belle race, les Moţani, dont le nom rappelle celui des Moţi des montagnes occidentales de la Transylvanie, les « Valaques albains », les Tărăpani du côté de la Bulgarie, les Ser-

katschanes ou Karakatschanes, parlant le grec, les Roumains, du côté de Sérès, les Roumains turquisés de Caradschova, les Copăciari parlant le grec. Leur territoire s'étend, sur le sandschac de Bérat, sur les environs de Scutari, sur le district de Ianina, sur la province d'Argyrokastron, sur la région à l'Orient de Monastir, jusqu'au lac d'Ochrida, sur les bords du Skoumbi, sur les rebords de Vlacho-Klissoura, sur une partie des vilafets de Cossovo et de Salonique, outre les Mégléniens près du Vardar, du côté de Guevguéli, de Caraféria, de Katérina et les Thessaliens du côté de Volo et ailleurs en Thessalie. Leurs principales villes sont Cruşova, Prilep, Gopeşi., Molovişte., Tirnova, Magarova, Nijople, Ochrida, Resna, les deux Biala, Moschopolis, Florina, Nevesca, Vlacho-Klissoura, Blaţa, Véria, Vélès, Niagusta, puis, dans le Pinde, Metzovo, ou Aminciu, Vlakholivadia, Samarina, Abela, Perivolo, Băiasa, Kalaritès.

Quant à la distribution de ces Roumains qui ne quittèrent pas leur patrie, ils habitaient, en ce qui concerne les villes, à Véria (aujourd'hui 5.000 Roumains), à Metzovo (aujourd'hui 8.000 Roumains), à Coritza, à Sérès, à Cruşova, à Monastir, à Ochrida (2.400), à Kastoria (1.300), à Elbassan (aujourd'hui 1.000 Roumains), à Bérat (aujourd'hui 4.000 Roumains), à Tirana (aujourd'hui 2.000), à Cavaia, à Avlona (aujourd'hui 2.500), à Durazzo (aujourd'hui 2.400 Roumains), à Argyrokastron (aujourd'hui 4.000 Roumains), à Prévésa (aujourd'hui 4.500 Roumains), à Perlepe (Prilep), à Scouria (aujourd'hui 5.500 Roumains), à Ueskub-Skoplié, à Priz-

ren, à Prichtina (dans ces trois centres ensemble il y a environ 9.000 Roumains). Actuellement leurs principaux autres centres sont: Barakli-Dschoumaïa (5.000 Roumains), Nevrocop, Niagusta (3.000 Roumains), Oşani (2.100), Tirnova, Magarova (6.000), Nijople (4.000), Molovişte (4.900), Gopeşi (4.700), Corcea (4.500), Voscopole (4.000), Negovan (2.000), Belcamen (3.500), Pisuderi (3.500), Neveasta (7.000), Vlakhoklissoura (8.000), Siatista (Şatiştă; 18.000), Vlaholivada (8.000), Grebena, Samarina (8.000), Simixi (2.000) Avela (5.000), Perivole (6.800), Turia (4.000), Milia-Amer (1.000), - patrie de cet esprit universel qui fut vers 1800 Daniel Philippide - Cavaia (5.500), Breaza (1.500), Furca (1.800), Palioséli (2.500), Pazi (3.000), Ferica (3.000), Băiasa, etc.

L'apport de la vitalité roumaine est très important aussi dans la vie moderne des Roumains du Danube. Parmi les membres les plus anciens de l'Académie Roumaine se trouve le traducteur d'Homère, M. J. Caragiani, auteur d'études minutieuses sur ses congénères du Pinde. Un de ses parents, M. Péricle Papahagi, a publié ou édité toute une bibliothèque sur les Roumains du Pinde, s'occupant pendant de longues années du folklore de ses frères, de leur littérature au XVIII-e siècle, de leur langue. Parmi les poètes roumains, la tradition de Bolintineanu fut continuée par l'imitateur de ce dernier, Haralamb Granda; M.G. Murnu, professeur d'archéologie à l'Université de Bucarest, qui donna la meilleure traduction en vers de l'Iliade et a étudié le passé des siens au moyen-^s, est aussi l'auteur de poésies ginales; MM.

Pierre Vulcan, Nuşi Tului, les frères Papazisu et, dans la nouvelle, M. Marc Beza ont enrichi la littérature roumaine de ces dernières années sans négliger dans leur activité littéraire leur dialect maternel. M. N. Baţaria, (Batzaria), qui, grâce à ses relations avec les Jeunes Turcs, lo. de leurs agitations en Macédoine, arriva à être ministre du nouveau régime et représenta la Turquie à la conférence de Londres, commença en publiant sous le pseudonyme de « N. Macedoneanu », des esquisses de vie locale qui offrent un réel intérêt. Nous avons aussi de la part de M. Const. Noe, un des rédacteurs actuels de la presse roumaine en Bessarabie, des contributions à la connaissance des Macédo-Roumains, et de nouvelles forces se préparent dans les universités roumaines pour des études d'histoire et de philologie.

Dans les villages du Pinde la source de la poésie populaire n'a pas tari jusqu'à nos jours.

*

La paix de Bucarest (1913), avec ses garanties pour la développement culturel et religieux des Roumains, ne porta pas cependant remède à un état de choses déplorable pour le Roumains balcaniques restés à leurs foyers, en butte aux persécutions les plus acharnées. « Nous n'avons pas de père, nous sommes perdus. », c'est ainsi que se plaignaient les Roumains délaissés, à la vue de leurs frères plus heureux de Roumanie.

Mais la principale faute n'est pas celle des inspecteurs et directeurs, des consuls et des agents roumains. Elle est plus lointaine. Au

moment où la richesse, l'intelligence des « Vlaques » émigrait de Moschopolis à Pesth, à Vienne, en Europe et en Amérique, le propre sort de ces derniers était scellé. Ces marchands, ces maîtres d'école devaient être dénationalisés dans le milieu occidental où ils étaient clairsemés et, de leur côté, les simples bergers restés chez eux, les humbles artisans, les boutiquiers pauvres ne pouvaient pas progresser sans une classe dirigeante formée et restée dans le pays. Or ceux qui néanmoins devenaient des lettrés ou des ouvriers entreprirent une nouvelle et dernière émigration: les premiers passèrent en Roumanie, les autres jusqu'en Amérique.

Il ne faut pas chercher ailleurs que dans cette perpétuelle scission

entre les éléments supérieurs et le bas peuple l'explication de la décadence - que nous croyons passagère - qui atteignit un des peuples les plus anciens, les mieux doués et les plus sympathiques de la vieille Europe. Après le dernier partage de l'Empire ottoman, il n'y a qu'un seul pays où on puisse essayer une oeuvre de plus grande solidarité nationale, aussi par le retour des émigrés: dans un futur Etat albano-roumain.

Nous finissons donc en indiquant à ceux qui auront la décision sur les problèmes des Balkans cette solution que deux nations désirent également et qui ne pourrait porter dommage à aucun droit ethnique ou historique - ainsi qu'on l'aura vu dans ces pages mêmes - des voisins.

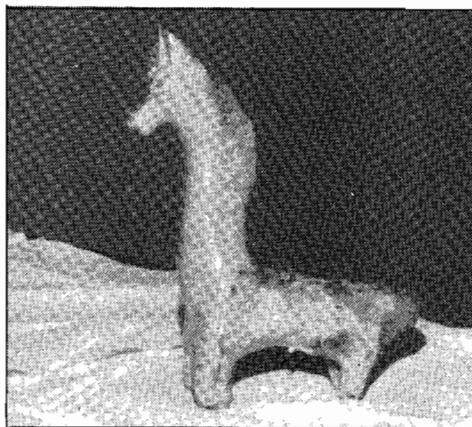
[L'étude de Iorga que nous avons reproduit dans les derniers numéros de notre bulletin a été imprimé pour la première fois à Bucarest, en 1919, dans la série des Publications de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale.]

INFORMAȚIUNI

Prin bunăvoința Domnului G. Trancu, Profesor pensionar, Președintele Comunității Române din Milano, Domnul Doctor I.C. Drăgan a ajuns în posesia unui idol zoomorf (pe care-l înfățișăm alături) și care are multă asemănare cu cel de la Izvoare, Cucuteni, reproduș în volumul "Noi, Tracii", ediția românească, la pag. 64-65.

"Această piesă - ne spune Dl Trancu - a fost scoasă la iveală de fierul plugului care ara, cu mulți ani în urmă, pământul moșiei soției mele, Doamna Yvonne Trancu, care doarme acum somnul de veci în Cimitero Maggiore din Milano, moșie care ținea de comuna Colelis din județul Ialomița, din nordul Bărăganului".

Nu putem aprecia, pentru moment, vechimea și nici valoarea acestei piese interesante, care ar putea să dateze din

aceeași epocă cu idolul de la Izvoare-Cucuteni. Urmează ca ea să fie prezentată spre datare și evaluare unor persoane de știință, experte, de la noi din țară. Deocamdată semnalăm existența ei. Vom reveni.

ORIGINEA TRACĂ A MACEDONENILOR PREROMANI

de N.P. Vaidomir

(continuare)

TOPONIMIA DE ORIGINE TRACĂ IN MACEDONIA

Că limba greacă nu era limba populației preromane a Macedoniei, o dovedește și inexistența toponimiei vechi grecești în Macedonia, pentru că toponimia este aceea care arată legătura unui element etnic cu pământul pe care îl locuiește.

Ori, în aceste regiuni, s-a păstrat și o toponimie veche tracă din epoca veche traco-macedoneană și până astăzi, ca o urmare firească a traiului neamurilor tracice în Macedonia, ca și în celelalte țări tracice.

Această toponimie este numeroasă, ea însă nu poate fi susținută totdeauna pe baze filologice, pentru motivul că limba tracă nu este în deajuns de cunoscută.

Asupra acestei probleme, d. prof. Th. Capidan constată că cercetări toponomastice nu sunt încă, iar localitățile din regiunile locuite de Români arată o așezare târzie, afară de câteva care ne permit să ne coborâm până în epoca romană.

Nu ne îndoim că într-un viitor apropiat asemenea cercetări se vor produce, și noi le prevedem un succes deplin.

Pentru că, dacă scuینțele Ro-

mânilor în Macedonia trădează așezări târzii, aceasta se datorește și faptului că, în decursul vremurilor, aceste așezări au suferit transformări radicale, nu numai în Sud-Estul european, dar în toată Europa, și pretutindeni acolo unde au fost mișcări de popoare.

Odată cu distrugerea unei așezări, se pierdea și numele vechi, iar o așezare nouă lua un nume nou.

Cu toate acestea există în regiunile macedonene o toponimie tracă, a marilor cursuri de apă și a lanțurilor de munți - pentru că, cel puțin râurile și munții, nu au fost niciodată părăsiți de neamurile tracice, - cum și a câtorva nume de vechi așezări.

Această toponimie tracă ne permite să legăm epoca tracă - prin epoca romană - de cea românească.

Cu atât mai mult, cu cât toponimia greacă și azi este foarte rară

Résumé

L'inexistence de toponymes grecs anciens en Macédoine prouve, elle aussi, que la population autochtone de cette région ne parlait pas le grec. Malgré beaucoup d'incertitudes philologiques, on peut affirmer que la toponymie de la Macédoine est thrace ancienne. On discute certaines formations en *-donia* (y compris *Makedonia*).

în aceste regiuni; ea a început să fie înmulțită, numai în ultimul timp, prin traducerea pe cale administrativă a termenilor români sau slavi, sau prin reînvierea denumirilor vechi din epoca preromană, care de fapt nu sunt grecești.

Ca un element în favoarea tezei noastre vine și faptul că principalele toponimice din Macedonia nu se pot explica etimologiceste prin limba greacă.

Așa de pildă nu se pot explica, prin această limbă:

a) termeni cu sufixele *donia* și *-don*, care apar în toponimicele: *Macedonia*, *Migdonia*, *Edonia*, *Calcedonia*, *Sarpidon*, *Avidon*, ș.a.;

b) denumirile marilor lanțuri de munți: *Pierii*, *Pind*, *Rodope*, că și *Hemus*;

c) denumirile marilor cursuri de ape: *Aous* (grecește *Vovusa*), *Aliacmon* (Bistrița), *Axius* (Vardar), *Strimon* (Struma), *Nestus* (Carasu, Mesta) și *Ebrul* (Mărița);

d) numele unor orașe vechi, dând din epoca tracă.

Această problemă se pune cu atât mai mult cu cât însuși unul din cei mai șoviniști oameni de știință greci, arheologul A. Keramopulos recunoaște că înainte de anul 3.000 î. Hr., primele populații, care au locuit Macedonia în epoca neolitică - înainte de coborîrea Dorienilor - ar fi venit de la Nord, anume de pe malurile Dunării mijlocii, fără a anticipa asupra originii lor.

Apoi un alt strat de populație, de astă dată - spună d-sa - venit din Asia, ar fi locuit Macedonia la începutul epocii de aramă (3.000 î. Hr.) și acest strat ar fi lăsat o

toponimie, care a trăit până astăzi.

Din această toponimie ar face parte, după Keramopulos, *Sintia*, *Olimp*, *Pind*, *Ossa*, *Parnas*, *Larissa*, ș.a.

Noi reținem doar faptul că, după Keramopulos, există o toponimie, care nu este grecească, atât în Macedonia cât și în Grecia.

În ce privește limba căreia aparțin aceste toponimice, rămâne să o stabilească filologii.

Notăm însă că *Sintia* este numele unei țări tracice, iar *Sintii* sunt un neam trac, după Homer, Herodot și Strabo; *Ossa* este localitate în Bisaltia, țară tracă, cum și un șir de munți, pe dreapta Peneus-ului, la hotarul dintre Macedonia și Tesalia.

Sufixul *-issa*, este frecvent în limba tracă.

În acest caz, *Larissa* și *Ossa* amintesc pe *Potaissa* (Turda) de la Nordul Dunării, ca și pe *Arnissa*, oraș al Eordeilor, Iliri din Macedonia apuseană.

Revenim asupra fiecăreia din cele patru categorii de toponimice:

a) Am spus că etimologiceste nu se pot explica prin limba greacă, nici chiar de filologii greci, toponimicele cu sufixele *-donia*, și *-don*, ca: *Macedonia*, *Migdonia*, *Edonia*, *Calcedonia*, *Cidonia*, *Sarpidon*, *Avidon*, ș.a.

În ce privește toponimicul *Macedonia*, folosesc concluziunile filologului grec, Th. Papaconstantinu.

D-sa scrie că Homer nu cunoaște numele de Macedonia și Macedon; pentru el luptătorii veniți din țara, pe care o udă râul Axius sunt Peonii, iar țara Peonia.

Este explicabil pentru că regiunile care vor forma Macedonia de mai târziu, erau - pe vremea lui Homer -

dominate de grupul trac al Peonilor și țara era cunoscută sub numele de Peonia.

Herodot se crede că a numit cu numele de Macedonia... “*țara de dincolo de lacul Prasias și muntele Disor, de la dreapta râului Strimon, și care țară avea ca hotare spre Sud: Peneus și Olimpul, Olimp care se numea și “Machedonis”*”.

Alte forme ale numelui, tot după Herodot, ar mai fi: Machedonitis, Machidonia, și poetic Macheitia, iar locuitorii numiți Mchetis.

De unde vine numele de Macedonia?

După unii s-ar fi numit așa de către Macedon, fiul lui Eolos, sau de către Macedon, fiul lui Licaon, regele Ematiei, sau de Macedon, fiul lui Jupiter și al Thiei, fiica lui Deucalion. De sigur acestui mod de a explica toponimia prin mitologie nu i se poate acorda prea mare credit.

De aceea și filologul grec Papaconstantinu încearcă să dea Macedoniei o etimologie științifică, dar se oprește numai la rădăcina Mac-, nespunând nimic despre sufixul *-donia*.

După T. Papaconstantinu, numele Macedonenilor, de la care s-a numit și țara (ca și termenii Machednos, Magnis și Mchetis) și-ar avea originea în rădăcina *mak-* din care ar deriva și cuvintele: *Makednos, Makedna, Makedanos, Mikedanos, Macar, Macros, Micos, Magnus*, etc., și aceste cuvinte ar însemna: “cei înalți de statură, cei care locuiesc în munți (munteni)”.

Numai filologii pot vedea în ce măsură această etimologie ar fi admisibilă.

Este puțin probabil însă ca ea să

fie cea adevărată, mai ales că sufixului *-donia*, nu i se dă nicio explicație, ceea ce înseamnă că nu i s-a găsit un corespondent în limba greacă.

Dacă într-adevăr rădăcina *Mak-* ar cuprinde în ea ideea de înălțime, aceasta ar fi mai de grabă în legătură cu înălțimea reliefului; cu alte cuvinte ar fi vorba de locuitorii care ocupă ținuturile cele mai înalte, munții.

Căci de fapt, Macedonenii, - atunci, ca și astăzi, - ocupă cele mai înalte poziții ale Macedoniei, ca și ale restului Peninsulei Balcanice.

Etimologia Macedoniei este o problemă deschisă. Un lucru este sigur însă, că prin limba greacă nu se poate explica, negăsindu-i-se o bază filologică, și-atunci n-ar fi exclusă o origine traco-ilirică.

Mai ales că sufixul *-donia* îl mai putem întâlni și în alte cazuri, totdeauna în legătură cu țări sau neamuri tracice.

Este cazul cu: *Migdonia, Edonia* și altele.

Migdonia și *Edonia* sunt regiuni din Macedonia răsăriteană, unanim cunoscute ca tracice, și, în care istoricii vechi amintesc ca locuitori pe Migdoni și Edoni, de asemenea recunoscuți ca Traci de toți istoricii și cercetătorii, inclusiv cei greci.

Nu încapă nicio îndoială că toate aceste toponimice au același sufix, și dacă *Migdonia* și *Edonia* sunt date de toată lumea ca regiuni sigur tracice) ar urma ca și *Macedonia* să aparțină lumii tracice.

Migdonia este o regiune a Macedoniei, foarte populată, locuită de *Migdoni*,... “popor de origine tracă, locuind de foarte vechi timpuri în *Migdonia*” și care corespunde cu

județul Salonic și parte din Kilchis.

O regiune cu numele de Migdonia a existat și în Asia Mică, la Hellespontul frigian, spre răsărit de fluviul Rîndac (azi Adranos) și între fluviul Gallus, locuită și aceasta de Migdonii traci.

De asemenea, cu același nume, găsim în antichitate un oraș și o regiune la Nord-Estul Mesopotamiei, denumire datând, fără îndoială, din vremea cuceririi macedonene.

Că sufixul *-donia* apare frecvent în denumiri de orașe, ținuturi sau neamuri tracice, mai înregistrăm aici încă câteva:

Calcedonia, care - după Herodot era un "vechi oraș al Bitiniei, la intrarea Bosforului tragic".

Ori Bitinii erau un neam trac, chiar după istoricii greci: Papparigopulos, Capsalis, A.T. Samotrachis și dați ca atare și de atlasul Putzgers.

Deci un oraș tragic, cu sufixul *-donia*, capitală a unui ținut trac, al Bitiniei.

Numele de Calcedonia se păstrează în acela al unui sat "*Calcedonia Nouă*", în plasa Edessa, jud. Pella, din Macedonia grecească; iar județul Pella, în antichitate, făcea parte din provinciile tracice: Botiea și Almopia.

În insula Creta, anume în partea de apus, se pomenește de un oraș *Cidonia*.

Deși îl găsim departe de masa tracă propriu zisă, prezența lui apare totuși explicabilă.

În regiunea unde a fost orașul Cidonia, a locuit poporul cu același nume, *Cidonii*, care n-ar putea să fie străini de *Traci*.

Acești Cidoni sunt dați ca unul

dintre cele cinci popoare, pe care le amintește Homer în Creta, alături de Pelasgi.

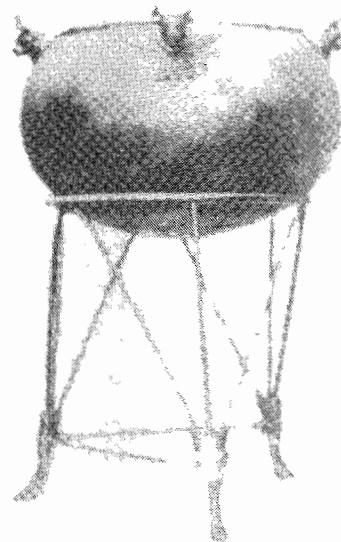
Cidonii, imigrând în această insulă, au dat peste populația numită *Eteocriti*, adică "Purii Cretani"

Părerea formulată de Marea enciclopedie greacă este că Cidonii erau ariopelasgi și că au venit de mult în Creta.

Peste ei și peste celelalte popoare de-acolo se va suprapune masa Doriienilor.

Cum istoria consideră pe Traci ca o ramură a Pelasgilor, alături de care apar, și cum numele de Cidoni are același sufix cu acela de Macedoni, Migdoni și Edoni, toți Traci, este un semnificativ indiciu, că și Cidonii ar putea să fie considerați tot ca Traci, imigrați în Creta. Nu cred de asemenea a fi numai o întâmplare, faptul că la Nordul Dunării, în Dacia, se pomenește de o localitate dacă, cu numele *Cedonie* (la Ocna Sibiului sau Apold).

(va urma)

ÎNTÂLNIRE PRIETENEASCĂ LA BUCUREȘTI

În seara zilei de 20 iulie 1977, Societatea literară "Relief românesc" cu sediul la București a avut fericitul prilej de a-l avea ca oaspete de onoare pe strălucitul om de știință român, Profesorul universitar Iosif Constantin Drăgan, Președintele celebrei Fundații care-i poartă numele cu o puternică rezonanță românească.

Prestigioasa sa prezență în mijlocul membrilor societății "Relief românesc", care reunește creatori de literatură și artă de la academicieni, profesori universitari, profesori de liceu până la elevi, muncitori și alte categorii, numărând peste 250 de persoane, a fost salutăată, cu o justificată bucurie românească, de către profesorul Gheorghe Burcescu, Președinte și Prof. univ. dr. docent Gheorghe Bulgăr, care au evocat coordonatele personalității savantului și aportul său științific unic la elucidarea unor probleme fundamentale legate de multimilenara existență a neamului tracic.

Întâlnirea prietenească a oferit auditorului ocazia de a asculta o expunere a domnului J.C. Drăgan, despre direcțiile cercetării istorice cuprinse în ultima sa carte "Noi, Tracii", menite să pună în valoare dovezi impresionante ale unor tradiții de civilizație: a bronzului pe întinse teritorii locuite de Traci, dovezi care ne leagă pe noi, Românii, neașteptat de puternic și de convingător de popoare vecine prin legături de sânge ce țin de filiera comună a originii trace. Timp de aproape două ceasuri auditoriul a ascultat cu un interes major comunicarea de o inedită valoare științifică care, după afirmația autorului, va fi împlinită, în curând, poate până la finele acestui an, cu un nou volum de studii despre continuitatea dincolo de trecutul istoric, atestat până acum de istoricii români de azi, a numerosului popor tracic pe o zonă geografică foarte întinsă. În onoarea oaspetelui, conducerea societății literare "Relief românesc" a pregătit un program de recitări,

în lectura autorilor, de creație poetică originală. Au citit din creațiile proprii poezii: Gheorghe Burcescu, Ioan Costea, Cristian Moraru, Gheorghe Duță Micloșan și alții. Doctorul René Zamfirescu a recitat patetic câteva din poeziile tatălui său, creator cu tematică socială de la începutul veacului XX.

Manifestarea a fost întregită de un original moment folcloric muzical susținut pe...banda magnetică a casetofonului de către Alexandru Mica, filolog și folclorist, specializat în limbi orientale, (coreeană, japoneză), doctorand în științe filologice.

Au fost audiate câteva balade folclorice despre anul 1877, anul obținerii independenței de stat a României, și 1907, anul revoltei țărănești. Baladele, conținute pe un disc LP stereo editat recent de casa de discuri Electrecord - București, avându-i ca interpreți pe Alexandru Mica și orchestra de instrumente folclorice tradiționale "Virtuozii români" condusă de Florian Economu, au fost prezentate în cadrul unui interviu acordat de către cântăreț în limba italiană pentru radio București, care l-a transmis într-o emisiune specială la postul oficial de radio din Italia.

Seara literară a fost completată de o microexpoziție de tablouri cu peisaje laice și inspirate de tematica religioasă, aparținând artistului Marius Popescu. Întâlnirea s-a încheiat cu propunerea formulată, din partea comitetului de conducere al Societății, de către Profesorul Gheorghe Burcescu, Președintele acesteia, ca Domnul J.C. Drăgan să fie ales membru al Societății literare "Relief românesc", și Președinte de onoare al ei. Propunerea a fost acceptată cu vie însuflețire.

Dl. Iosif Constantin Drăgan este astăzi membru plin și Președinte de onoare al Societății literare "Relief românesc", societate care continuă vechile tradiții valoroase ale societății "Prietenii literaturii" condusă de eminentul profesor de literatură română, critic și scriitor Petre V. Haneș.

Istorică sală a bibliotecii liceului "Mihai Viteazul" din București, și-a mai înscris în "palmaresul" său de evenimente încă unul, de o inegalabilă importanță: primirea la "Relief românesc" a unui nou Nicolaie Iorga, complet, al Românilor, dl. Iosif Constantin Drăgan, a cărui erudiție istorică este dublată genial de un realism politic de dimensiuni filosofice universale.

Prof. Alexandru Mica
membru al Comitetului de conducere al Societății
literare "Relief românesc"